

Grammatisatsiooniteooria kriitika

02.12.2008

Grammatisatsiooniteoreetikud väidavad, et

GRAMMATISATSIOON on evolutsiooniprotsess, mille käigus keeleüksused kaotavad semantilist komplekssust, pragmaatilist olulisust, süntaktilist vabadust ja foneetilist substantsi (Heine & Reh 1984)

Kuid mõned skeptikud on küsinud:

- Kas grammatisatsioon on üks protsess/mehhanism või erinevate protsesside/mehhanismide summa?
- Kas grammatisatsioon on iseseisev keelemuutuse mehhanism või teiste keelemuutuse protsesside/mehhanismide kaasnäht?
- Kas me ei kipu liiga kergelt omistama teatud keelearengutele grammatisatsiooni staatust?
- Kas grammatisatsioon on keeleuniversaal või hoopis intuiitiivselt formuleeritud seaduspärasus?
- Kas GRAMMATISATSIOONITEOORIA kvalifitseerub keeleteooriaks?

Nende küsimustega tegeleme selles loengus.

Kui populaarne on grammatisatsiooniteooria 2007. aasta seisuga?

Otsing Google'is

Generative Grammar	≈ 454000 leidu
Government and Binding Theory	≈ 37400 leidu
Cognitive Linguistics	≈ 337000 leidu
Optimality Theory	≈ 227000 leidu
Construction Grammar	≈ 98000 leidu
Lexical Functional Grammar	≈ 109000 leidu
Grammaticalization Theory	≈ 1139 leidu

Grammatisatsiooniteooria toetuspind

pigem poolt	pigem vastu
- kognitiivne lingvistika - Crofti konstruktsioonigrammatika - muud funktsionaalsed teooriad - keeletüpoloogia	- Chomsky teooriad - optimaalsusteooria - ajaloolised keeleteadlased - fonoloogid

Kriitika grammatisatsiooniteooria pihta on tulnud kahest peamisest suunast

generatiivne keeleteooria **Grammatisatsiooniteooria** ajalooline keeleteadus

Generatiivse grammatika tähelepanu keskmes on SÜNKROONIA, ajaloolise keeleteaduse tähelepanu keskmes on DIAKROONIA.

Generatiivset ja (traditsioonilist) ajaloolist keeleteadust aga ühendab see, et nad käsitavad keelt kui IDEAALSET SÜSTEEMI ja mõlemad on huvitatud selle süsteemi rekonstrueerimisest.

- Grammatisatsiooniteooria kriitika generativismi raames:

Frederick Newmeyer

Ian Roberts

David Lightfoot

- Grammatisatsiooniteooria kriitika ajalooliste keeleteadlaste poolt:

Richard Janda

Brian Joseph

Roger Lass

- Grammatisatsiooniteoreetikud, kes on püüdnud väljakutsetele vastata:

Martin Haspelmath

Olga Fischer

Kas grammatisatsioon on FENOMEN VÕI EPIFENOMEN?
Teisisõnu kas grammatisatsioon on omaette keeleline nähtus või teiste keeleliste nähtuste kaasnäht?

Enamik grammatisatsiooniteooria kriitikuid arvab, et kuigi grammatisatsioon ilmneb ühe protsessina, on see tegelikult muude erinevate protsesside koosmõju ilming. Need protsessid võivad olla seotud omavahel ainult kaudselt mingi perekondliku sarnasuse kaudu.

Paralleel meditsiinis:

Teatud kindel vaevus võib olla väga erinevate terviserikete koosmõju tulemus. Näiteks SKISOFREENIA kohta on arvatud, et see pole üks haigus vaid mitu erinevat vaimuhaigust, mis vallanduvad sarnaste sümptomitena.

- Kuigi grammatisatsiooniteoreetikud ei tunnista probleemi olemasolu, on nende kirjutistes näha, et nad on selle probleemiga vaevelnud.

Mõnikord kirjutavad ühe ja sama juhtumi puhul
GRAMMATISATSIOONI PROTSESSIST mõnikord aga
GRAMMATISATSIOONI PROTSESSIDEST.

Millised on need baasprotsessid (või mehhanismid), mille najal grammatisatsioon toimub?

- Grammatiseerimisteooria klassikud Hopper ja Traugott (1994) väidavad, et grammatisatsiooni põhimehhanismid on REANALÜÜS ja ANALOOGIA. Vormiliselt võib grammatisatsioon ilmnedagi aga mingite REGULAARSETE HÄÄLIKUMUUTUSTE kujul.
- Kuid **milleks** on vaja uut mõistet juhul, kui kõik keelemuutused, mis viivad keeleüksuse leksikonist grammatikasse on seletatavad reanalüüsi, analoogia ja regulaarsete häälikumuutustega?

- **Vastus:**

Huvitaval kombel on erinevalt reanalüüsist ja analoogiast grammatiseatsioon ÜHESUUNALINE. Analoogia ja reanalüüsi kohta on teada (Joseph 2001b; Newmeyer 1998: 245), et nad võivad toimida kahesuunaliselt. Niisiis

analoogia ja reanalüüsi puhul $X \leftrightarrow Y$,

grammatiseatsiooni puhul $X \rightarrow Y$.

ÜHESUUNALISUSE PRINTSIIP on grammatiseatsiooni kõige distinktiivsem omadus!

Grammatiseatsiooniteooria kriitika on suunatud peamiselt ühesuunalisuse printsiibi pihta.

- Miks generatiivsetel teooriatel on kerge tulla toime REANALÜÜSI ja ANALOOGIA mõistetega, kuid raske GRAMMATISATSIOONI mõistega. Miks nad tõrguvad tunnistamast grammatisatsiooni reaalselt eksisteeriva keelenähtusena?

Vastus:

Generatiivsete teooriate jaoks on iga kõneleja keel täiesti staatiline internaliseeritud süsteem. Teooria eesmärk on kirjeldada adekvaatselt neid printsiibipe, mis süsteemi omadusi determineerivad. Teooria raames käsitletakse REANALÜÜSI ja ANALOOGIAT järskude (diskreetsete) keele ümberstruktureerimise “hüpetena”. GRAMMATISATSIOONI mõiste sisaldab aga astmelisust. On räägitud grammatisatsiooni KALDEST (Hopper & Traugott 1994).

Näide:

REANALÜÜSI ja ANALOOGIA puhul nihkub keeleline üksus ühest struktuurilisest klassist teise. Järgmine areng on maailma keeltes väga levinud:

demonstratiivpronoomen → definiitne artikkel

see koer (osutades)

see koer (millest oli juba juttu)

Generativist ütles, et siin on tegemist keeleväliste faktorite poolt ajendatud PARAMEETRILISE MUUTUSEGA (vt Roberts & Roussou 2003). Tuttavamas terminoloogias tähendab see REANALÜÜSI, mida mõistetakse hüppena ühest diskreetsest kategooriast teise.

Funktsionaalse paradigma raames töötav keeleteadlane ütleks seevastu, et kategooriad DEMONSTRATIIVPRONOOMEN ja DEFINIITNE ARTIKKEL ei ole diskreetsed, vaid üleminek ühest teise on sujuv ja toimub mitme mikromuutuse kaudu.

- Üleminek kategooriast x kategooriasse y kahest perspektiivist

generatiivsest vaatevinklist	funktsionaalsest (sh grammatisatsiooni- teooria) vaatevinklist
$X \rightarrow Y$	$X \dots x(y) \dots y(x) \dots Y$
(X ja Y on diskreetsed kategooriad)	(X ja Y ei ole diskreetsed kategooriad)

Kas me ei kipu liiga kergelt omistama teatud keelearengutele grammatisatsiooni staatust?

- Definitiooni järgi on grammatisatsiooni ahel katkematu kontinuum, kus keeleüksuse funktsioon ja vorm teiseneb järkjärguliselt.

Näide:

Tundub, et läänemeresoome verbi isikulõppude tekkimist võib pidada grammatisatsiooniks. Rekonstruktsiooni järgi arenesid isikulõpud personaalpronoomenitest (Hakulinen 1979), nt:

mina > *-*m* > -*n* (=V-1SG; nt *tule-n*)

*tina (*sina*) > -*t* > -*d* (=V-2SG; nt *tule-d*)

Tegemist on siis tavapärase grammatisatsiooniga

ISESEISEV SÕNA → SUFIKS

Kuid see ei pruugi olla kogu tõde. On võimalik, et ainult üks kahest isikulõpust arenes personaalpronoomenist, teine on aga analoogne areng.

Oletagem, et alguses toimus areng *mina* > *-m* ja nii kujunenud esimese isiku lõpu analoogial ning mingi üldise deiktilise häälikusümboolika eeskujul tekkis teise isiku *-t*. Sellisel juhul ei saaks väita, et personaalpronoomen **tina* arenes teise isiku verbilõpuks *-t*. Teise isiku lõpp ei ole personaalpronoomeni lühenenud vorm. Seega on teises isikus “grammatisatsiooni ahel” katkendlik.

“Grammatisatsiooni” suunda märkivad nooled on sel juhul eksitavad. Parem on kasutada ajaloolises keeleteaduses kasutatavat analoogia tähistust:

mina: *-m* = *x*: **tina*, *x* = *-t*

Brian Joseph (2001) on veenvalt näidanud, et kreeka keeles toimus täpselt selline areng. Kreeka keele kolmanda isiku lühike personaalpronoomen ei ole tekkinud vastavast pikast pronoomenist (nagu esmapilgul paistab) grammatisatsiooni kaudu, vaid hoopis analoogia põhjal teiste lühikeste pronoomenitega vastates keele üldisele püüdele moodustada sümmeetrilisi paradigmasid.

Grammatisatsioonikirjanduses esinev retsidiiv on rakendada pealiskaudselt traditsioonilisi rekonstruktsioone näitamaks kuivõrd levinud nähtus grammatisatsioon on olnud läbi aastatuhandete.

- **Teine näide:**

Soome keele emfaatilisel partiklil -s on kolm erinevat allikat:

1. lauses *Tules tänne!* “Tule aga siia!” ainsuse 2. isiku personaalpronoomenist *sinä*;
2. lauses *Mikäs nyt?* “No mis nüüd” demonstratiivpronoomenist *se*;
3. lauses *Ties missä hän on!* “Teab kus ta on!” lihtmineviku tunnusest -*si* (vrd selliseid subjektiga lauseid nagu *Piru ties missä hän on!*).

Kuid lauses *Kuulkas tuota!* on -s ilmselt esimese kahe allika koosmõju tulemus ehk tegemist on KONTAMINATSIOONIGA (vt Hakulinen 1979: 88–89). Oleks vale näitlikustada arengut grammatisatsiooniahelatega

sinä > -s   *või*   *se* > -s.

- **Järeldus:**

See tähendab, et KEELEÜLEKANNE võib olla KATKESTUSLIK (“discontinuous”) protsess. (Janda 2001)

Grammatisatsioon on aga definitsiooni järgi KATKEMATU ahelakujuline protsess, milles keeleüksus läbib teatud hulga seisundeid, liikudes KINDLASSE SUUNDA.

ÜHESUUNALISUSE PRINTSIIBI kriitika

- Meil on ülevaade keeleajaloo ainult väga õhukesest kihist. Kuidas me saame nii napi materjali põhjal postuleerida nii tugevaid printsiipe nagu ÜHESUUNALISUS? (Lightfoot 2002)

Vastus:

Suurem osa tänapäeva keeleteadlastest on seisukohal, et loomuliku keele arengudirektiivid on olnud ühesugused kõikidel ajaloo etappidel; samamoodi nagu eeldab Chomsky, et UNIVERSAALNE GRAMMATIKA on ruumist ja ajast sõltumatu.

- ÜHESUUNALISUSE PRINTSIIBI näol on grammatisatsiooniteoorias varjatud TELEOLOOGIA (vt Newmeyer 1998, Hopper & Traugott 1994). See tähendab, et grammatisatsiooniteoorias sisaldub arusaam, et keel käitub eesmärgipäraselt, s.o mingi inimliku kava järgi.

See ei ole võimalik – **keel ei ole tahteline subjekt.**

- ÜHESUUNALISUSE PRINTSIIBI võib mõista keeleüksuste “mälu” mõiste kaudu, mis sunnib neid järgima uuesti ja uuesti ühtesid ja samu arenguradu.

Kuid see ei vasta tõele – **diakroonilisi grammatikaid ei ole olemas** (Lightfoot 1991; Fischer 2000).

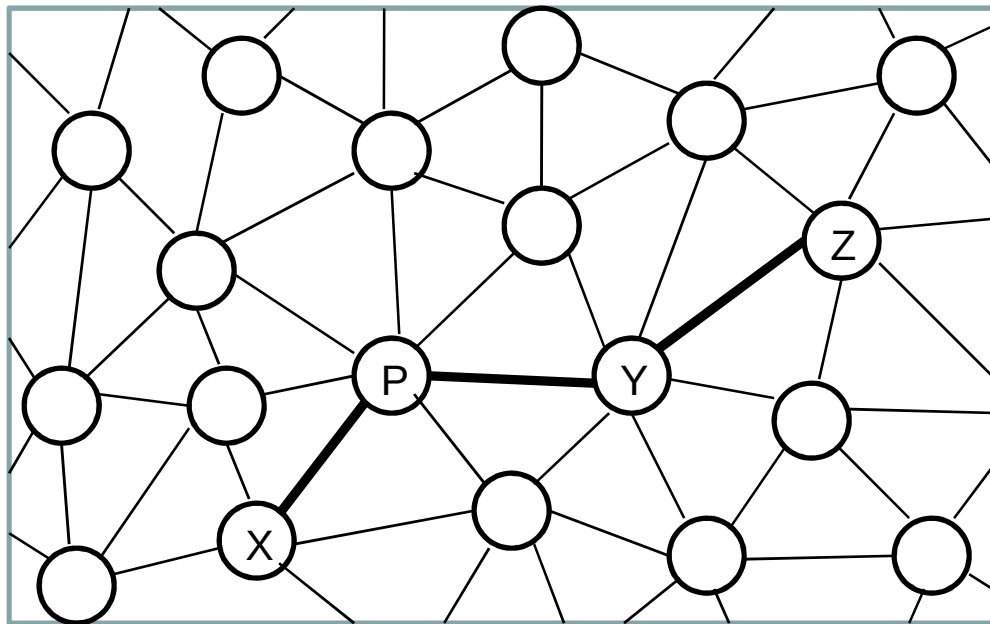
Näide:

Üks grammatiseerumise põhimehhanisme on DESEMANTISEERUMINE. Seega võib grammatiseerumist iseloomustada kui semantilise info kaotamise protsessi. Lass (2000) on tabavalt kirjutanud, et informatsiooni kaotamise protsessidel ei saa olla mälu.

Seega kõik grammatiseerumiseahela etapid peaksid olema **kausaalselt ja ontoloogiliselt iseseisvad**.

Samal arvamusel on olnud Fischer (2000). Iga sõlm ahelas on sünkroonilistest asjaoludest sõltuv ja määrab ise edasise muutuse suunda. Grammatiseatsiooni adekvaatne kujutis oleks

(Ziegeler 2003: 255; mugandatult)

- Kuidas tulevad grammatisatsiooniteoreetikud toime TELEOLOOGIA probleemiga?

Hopper ja Traugott (1994) ütlevad, et keel ei käitu eesmärgipäraselt, kuid selle kõnelejad käituvad küll. Probleem kaob, kui öelda, et grammatisatsiooni motiveerivad suhtlussituatsioonis viibijate kommunikatiivsed eesmärgid.

Haspelmath (1999) pakub sarnast seletust NÄHTAMATU KÄE TEOORIA raames. Miljonid kõnelejad käivitavad oma väikestest eesmärkidest juhindudes palju mikromuutusi, mis omalt poolt algatavad suuremaid muutuste voogusid, mis ilmnevad GRAMMATISATSIOONINA. Kõnelejate eesmärgid determineerivad ainult kaudselt keelemuutuse suunda.

- Kui ÜHESUUNALISUS on tõepoolest universaalne keelemuutuse printsiip, siis sellel võiksid baseeruda keeleajaloolised rekonstruktsioonid (Lass 2000).

Kui meil on tänapäeva keeles mingi kliitik või afiks X, kas me võime automaatselt ühesuunalisuse printsiipi rakendades rekonstrueerida algkeelde vastava leksikaalse sõna X?

Kas me tunnistame ÜHESUUNALISUSE PRINTSIIPI
ad hoc või ainult *post hoc*?

Vastus:

Enamik grammatisatsiooni paradigmas töötavaid keeletedlasi tunnistab ÜHESUUNALISUSE PRINTSIIPi ainult *post hoc*.

Ühesuunalisuse printsiip ei ole üldises kasutuses **atesteerimata algvormide rekonstruktsioonis**, mis tähendab, et grammatisatsiooniteoorial ei ole õnnestunud müüa seda ajaloolistele keeletedlastele; seda eriti pika traditsiooniga distsipliinidele nagu indo-europistika, turkoloogia ja uralistika. Natuke julgemalt on grammatisatsiooniteooria postulaate rakendatud aga uuemates distsipliinides, nt ameerika ja austraalia keelte ajaloo uurimuses.

- Kas ÜHESUUNALISUS on ainult grammatiseerumisele omane või on üldisem loomulike protsesside omadus? (Newmeyer 1998)

Paljud loomulikud protsessid bioloogias, füüsikas ja keemias on pöördumatult ühesuunalised, nt:

vananemine

mägede erosioon

Bioloogiline evolutsioon ei ärata kunagi ellu hääbunud eellasvorme.

- Kas grammatisatsiooniteooria raames formuleeritud muutuste ahelad on tõesti omased ainult grammatisatsioonile? (Newmeyer 1998)

Tuletagem meelde Heine, Klaudi ja Hünнемeyeri (1991: 160) universaalset metafoorilise muutuse ahelat, mida on peetud üheks grammatisatsiooni distinktiivseks omadusteks .

ISIK > OBJEKT > TEGEVUS > RUUM > AEG > OMADUS

Ahel võtab tõepoolest kokku väga paljude keelte grammatisatsiooni arenguid semantika vallas.

Kuid Newmeyer (1998) on veenvalt näidanud, et seesama ahel on omane ka sellistele keelemuutustele, mida ei saa kuidagi grammatisatsiooniks pidada, nt:

Ma olen Kaplinskiit palju lugenud. (= ISIK > OBJEKT)

Kui me nimetame oma ülemuse kabinetti
piinamiskambriks (= OBJEKT > OMADUS)

Kui sõna *kuu* 'taevakeha' omandas ajamõõdiku tähenduse (= OBJEKT > AEG)

Paistab, et antud ahel on iseloomulik mitte ainult grammatisatsioonile, vaid suuremale hulgale semantilistele muutustele.

Ühesuunalisuse printsiibi statistiline jõud

- Millises STATISTILISES UNIVERSUMIS on ühesuunalisuse printsiip formuleeritud? (Lass 2000)

Kujutame ette, et oleme teinud kõva uurimustööd ja leidnud maailma keeltest 334 juhtumit, kus kliitik on muutunud afiksiks ja mitte ühtegi juhtumit, kus afiks on muutunud kliitikuks.

Küsimus on 334 juhtumit millest?

Kui kõigi kliitikute arv kõigis maailma keeltes oleks näiteks 43 567 ja kõigi afiksitate arv näiteks 59 780, siis oleks tulemus statistiliselt kehtiv. Kahjuks on tegelikkuses statistilise universumi suurust võimatu kindlaks määrata. Sellisel juhul on täiesti võimalik, et järgmiseks leiame näiteid afiks → kliitik.

- Kas ühesuunalisus on absoluutne printsiip või pigem tendents? On selge, et mida rohkem me keeli uurime, seda rohkem DEGRAMMATISATSIOONI näiteid leiame.

Kõik keeleteooriad heitlevad kahe teguri omavahelise pingega:

KIRJELDUSADEKVAATSUS SELETUSJÕUD

Mida rohkem me loomulikest keeltest teame, seda nõrgemad ja suhtelisemad meie väited keele olemuse kohta on.

- Kuidas vastab grammatisatsiooniteooria sellele väljakutsele?

On kaks võimalikku teed:

1) Säilitada kirjeldusadekvaatsust nõrgendades oma väiteid.

2) Säilitada väidete tugevust (seletusliku jõudu) muutes neid abstraktsemateks, nii et nad kehtiksid ka uue keelematerjali puhul.

Mõlemad valikud on teaduslikult korrektsed!

- Kuid grammatisatsiooniteooriale heidetakse ette, et ta ei vali kumbagi, vaid vingerdab ennast lubamatul viisil välja (Lass 2000, Fischer & Rosenbach 2000, Newmeyer 1998).
  - Paljud grammatisatsiooniteoreetikud ignoreerivad vastunäiteid või “masseerivad” neid niiviisi, et nad ei satuks ühesuunalisusega vastuolu.
  - Kui mõni teooria tahab olla tõsine teooria, siis ta peaks eelnevalt defineerima, millised peaksid vastunäited välja nägema. Vastunäidete roll on teooria postulaate lihvida ja seepärast peab neid pidevalt otsima. Seega me peaksime pöörama rohkem tähelepanu just nendele arengutele, mis satuvad ühesuunalisusega vastuolu.
  - Grammatistsatsiooniuurimus on aga peamiselt otsinud näiteid, mis kinnitavad ühesuunalisuse printsiipi.

Teooria tüüpe

(Fischer & Rosenbach 2000: 21)

tugev teooria

nõrk teooria

ütleb selgelt, millised
peaksid olema teooriat
“kummutavad” näited

teeb ainult tähelepanekutele
baseeruvaid induktiivseid
üldistusi

arvestab
vastunäidetega;
need aitavad
teooriat ümber
kujundada

seletab
vastunäited ära
**Grammatisatsiooni-
teooria Haspelmathi
1999 järgi**

ei otsi vastunäiteid; ainult
positiivne tõestusmaterjal
**Grammatisatsiooniteooria
enamikus käsitlustes**

- Haspelmath (1999) on püüdnud ühesuunalisusest teha eksklusiivse printsiibi, väites, et DEGRAMMATISATSIOONI praktiliselt ei esine. Kuid viimastel aastatel on avastatud üha rohkem degrammatiseerumise näiteid.

Kuulus näide degrammatiseerumise kohta:

inglise keele genitiivi marker -s: sufiks → kliitik

- 1) [*the king*]'s nose (nimisõna sufiks)
- 2) [*the king of England*]'s nose (fraasi kliitik)
- 3) [*the man who I used to know*]'s daughter (lauseline kliitik) (Lass 2000)

- Degrammatiseerumise näiteid eesti keelest (Metslang 2006).

*Ülikoolis õppisime palju **isme*** (tuletussufiks → nimisõna)

*Siin on veel palju **agaside***. (sidesõna → nimisõna)

*On **aga** suured kõrvad*. (sidesõna → partikkel)

- Veel degrammatiseerumise näiteid eesti keelest:

Öeldisverb *olema* kannab põhiliselt grammatilist infot, predikaadi semantiline sisu jääb öeldistäitesse (EKG II 18), nt:

*Mati **on** noor.*

Kuid soome ja eesti keeles võib *olema*-verbi kasutada ka järgnevalt:

*Mitä Matti puuhaa? – Ei mitään, hän vain **on**.*

*Mida Mati teeb? – Ei tee midagi, ta lihtsalt **on**.*

Siin on *olema*-verbil kompleksne semantika (tähendus 'olla tarbetu, elama ilma eesmärgita') Ei ole kahtlust, et tegemist on hilise arenguga.

“Elliptilised” prepositsiooni- ja verbifraasid:

*Kas kõikidel on käsileht olemas. – Mina olen **ilma**.*
kaassõna → määrsõna

*Kus me süüa teeme? – Minu juures **võib** ka.*
*Koer sõi mu vorsti ära. – No nii ei **saa**!*
abiverb → iseseisev verb

- Üldlevinud arvamuse järgi on GRAMMATISATSIOON kümneid kordi, Haspelmathi 2000 arvates aga sadu kordi sagedasem nähtus kui DEGRAMMATISATSIOON.

Kuid on võimalik, et oleme liiga püüdlikult otsinud grammatisatsiooni juhte. Kui me kuulutaksime välja korraliku auhinna iga leitud degrammatisatsiooni juhu eest (nt 1 000 000 krooni), siis neid leiduks võib-olla rohkem.

- Miks tundub grammatiseatsioon kümneid või sadu kordi degrammatiseatsioonist sagedasem? (hüpotees)

Millisest sagedusest me räägime. Tuleb eristada

1) TÜÜBISAGEDUS;

2) SÕNESAGEDUS

Grammatiseatsioon võib degrammatiseiooni ülekaalukalt mitte tüübisageduses, vaid sõnesageduses.

See tähendab, et ei saa väita, et grammatiseerumine esineb keeles sadu kordi rohkem kui degrammatiseerumine. Küll aga saab väita, et grammatiseerumise tagajärjed esinevad keeles sadu kordi sagedamini kui degrammatiseerumise tagajärjed.

Näide:

Hoolimata sellest, et *aga* on täiesti kehtiv näide degrammatisatsiooni kohta (sidesõna → nimisõna), on degrammatiseerunud *aga* sagedus väga madalal.

Grammatiseerumise puhul on vastupidi. Nimisõna *juur* on suhteliselt madala sagedusega. Selle grammatiseerunud käändevorm *juures*, mis toimib kaassõnana on palju kõrgema sagedusega.

Seega tõenäosus, et me märkame grammatisatsiooni juhtumeid on palju suurem, kui et me märkame degrammatisatsiooni juhtumeid, kuid mitte sellepärast, et degrammatisatsiooni juhtumeid on keeles vähe, vaid selle pärast, et nad esinevad keelekasutuses harvemini.

Järeldused

- Grammatisatsiooniteooria on kasutusepõhine teooria, mis suudab mitmesugused keelemuutused ära seletada.
- Kuid grammatisatsiooniteooria ei ole samasugune terviklik keeleteooria nagu generatiivne grammatika või kognitiivne lingvistika.
- Grammatisatsiooniteooria vastab pigem küsimusele *kuidas* kui küsimusele *miks*.
- Grammatisatsiooniteooria tundmisest ei piisa, et olla teoreetiliselt “hästi varustatud” lingvist.

Kirjandus

- **Hakulinen, Lauri** 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Helsinki: Otava
- **Haspelmath, Martin** 1999: Why is grammaticalization irreversible? – Linguistics 37, 1043–1068.
- **Haspelmath, Martin** 2000: Why can't we talk to each other. – Lingua 110 (4), 235–255.
- **Heine, Bernd & Reh, Mechthild** 1984: Grammaticalization and Reanalysis in African Languages. Hamburg: Helmut Buske.
- **Hopper, Paul & Traugott, Elisabeth Closs** 1994: Grammaticalization. Cambridge: Cambridge University Press.
- **Fischer, Olga & Rosenbach, Anette** 2000: Introduction. – Fischer, Olga, Rosenbach, Anette & Stein, Dieter (eds.), Pathways of Change. Grammaticalization in English. Studies in Language Companion Series. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 1-37.
- **Fischer, Olga** 2000: Grammaticalisation: Unidirectional, non-reversible? The case of *to* before the infinitive in English. – Fischer, Olga, Rosenbach, Anette & Stein, Dieter (eds.), Pathways of Change. Grammaticalization in English. Studies in Language Companion Series. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 149-169.

- **Fischer, Olga** 2007: Morphosyntactic Change. Functional and Formal Perspectives. Oxford: Oxford University Press.
- **Janda, Richard** 2001a: Beyond “Pathways” and “Unidirectionality”: On the Discontinuity of Language Transmission and Counterability of Grammaticalization. – Language Sciences, ?
- **Joseph, Brian & Janda, Richard** 1988: The how and why of diachronic morphologization and demorphologization. – (eds.) Hammond, Michael & Noonan, Michael, Theoretical Morphology: Approaches in Modern Linguistics. New York: Academic Press, 193–210.
- **Joseph, Brian** 2001b: Is There Such Thing as “Grammaticalization?” – Language Sciences 23, 163–186.
- **Joseph, Brian** 2004: Rescuing Traditional (Historical). Linguistics from Grammaticalization ‘Theory’. – Olga Fischer, Muriel Norde and Harry Perridon (eds.), Up and Down the Cline – the Nature of Grammaticalization. Typological Studies in Language 59, 45-71.
- **Lass, Roger** 2000: Remarks on (uni)directionality. – Olga Fischer, Anette Rosenbach, Dieter Stein (eds.), Pathways of Change. Grammaticalization in English. (University of Amsterdam / Heinrich Heine Universität Düsseldorf) Studies in Language Companion Series.

- **Lightfoot, David W.** 1991: How to Set Parameters: Arguments from Language Change. Cambridge Mass.: MIT Press.
- **Lightfoot, David W.** 2002: Myths and the prehistory of grammars. – Journal of Linguistics 38 (1), 113–136.
- **Metslang, Helle** 2006: Grammatiseerumiteooriast tänase pilguga. – Tragel, Ilona & Õim, Haldur (toim.), Teoreetiline keeleteadus Eestis II. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 7, 176–195.
- **Newmeyer, Frederick** 1998: Language Form and Language Function. Cambridge, MA: MIT Press.
- **Roberts, Ian & Roussou, Anna** 2003: Syntactic Change: A Minimalist Approach to Grammaticalization. Cambridge Studies in Linguistics 100. Cambridge: Cambridge University Press.
- **Ziegeler, Debra** 2003: Redefining unidirectionality: Insights from demodalisation. – Folia Linguistica Historica. Acta Societatis Linguisticae Europaeae XXIV / 1–2, 225–266.